

UYGUR ATASÖZLERİNDE ÇOCUK*

Özgür AY**

Özge EMİROLU***

Makale Bilgisi

Geliş Tarihi 15.11.2020

Kabul Tarihi 24.12.2020

Yayın Tarihi 25.12.2020

* Bu makale Uşak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsünde yürütülen "Yeni Uygur Atasözleri Üzerine Bir İnceleme" adlı tezden üretilmiştir.

DOI: 10.48147/dada.10

Yazar Bilgisi

**Doç. Dr.

<https://orcid.org/0000-0002-5630-4033>

ozgur.ay@usak.edu.tr

Uşak Üniversitesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, UŞAK / TÜRKİYE

***Yüksek Lisans Öğrencisi

<https://orcid.org/0000-0002-1630-0353>

ozge.emiroglu@hotmail.com

***Uşak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uşak / TÜRKİYE

ÖZ

Atasözleri, milletlerin duygularını, dü üncelerini, hayat görü lerini ve de er yargılarını yansıtır; toplumun mayasında olan özü verir. Bu nedenle kendimizi anlamanın ve anlamlandırmanın yolları bu sözlerden geçer. Atasözleri halkın tecrübesini ve hafızasını yansıtan bir ayna gibidir ve sözlü edebiyatın en özel ve nadide ürünü sayılırlar. Atasözleri insanların hayal gücünün ürünü olan kısa ve orijinal anlatımlardır. Kültürüne ba lı, gelenek ve görenekleri üzerine ya ayan ve ilelebet varlı nı devam ettirmek isteyen Türk toplulukları da bugüne kadar toplumsal özelliklerini yansıtan pek çok atasözü meydana getirmi ler ve bunları birbirlerinden küçük farklılıklarla adlandırmı lardır.

Türkiye Türkçesinde kullanılan atasözleri bugüne kadar pek çok çalı mada ele alınmı ve de i ik açılardan de erlendirilmi tir. Sadece Türkiye Türkçesinde de il, Türkçenin bütün lehçelerinde de bugünlere ula mı pek çok atasözü bulunmaktadır. Binlerce yıllık bir tarihi derinli e sahip olan Uygur Türkleri için de atasözleri hem kültürel aktarımın gerçekle mesinde hem de bilgi ve deneyimlerin payla ılmasında önemli bir yere sahiptir. Bu ba lamda çocuk da Uygur atasözlerinde kendine yer bulmu tur.

Bu makalede, Uygur atasözlerinde çocuk konusu ele alınmı ve belirli bir çerçeveye göre sınıflandırılarak on ana ba lı a ayrılmı tir. Daha sonra bunlar kendi içerisinde de alt temalara göre sınıflandırılmı tir. Aynı zamanda Türkiye Türkçesi ile ortak olanlar tespit edilmeye çalı ılmı tir. Uygur atasözlerinde çocuk ile ilgili pek çok sözcük kullanılmı tir. Bu sözcükler, çocu un aile için ne kadar büyük önem ta ıdı nın yanı sıra Uygur toplumunda ne kadar yer edindi ini de göstermekte ve onların çocuk ile ilgili dünya görü lerini yansıtmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Uygurlar, Yeni Uygur Türkçesi, atasözü, çocuk.

Atıf Bilgisi

Ay Özgür, Emiro lu Özge (2020). "Uygur Atasözlerinde Çocuk". *Uluslararası Disiplinler Arası Dil Ara tırmaları (DADA) Dergisi*, Sayı: 2020/1, Aralık, s. 33-52.

CHILD IN UYGHUR PROVERBS*

Özgür AY**

Özge EM RO LU***

Article info

Submitted 15.11.2020

Accepted 24.12.2020

Published 25.12.2020

* This article was produced from the thesis titled "A Study on New Uyghur Proverbs" conducted at the Graduate Education Institute of Usak University.

DOI: 10.48147/dada.10

Authors info

** Associate Professor

<https://orcid.org/0000-0002-5630-4033>

ozgur.ay@usak.edu.tr

Usak University, Department of
Contemporary Turkish Dialects and
Literatures, Usak / TÜRKİYE

*** Graduate Student

<https://orcid.org/0000-0002-1630-0353>

ozge.emiroglu@hotmail.com

Usak University, Graduate Education
Institute, Usak / TURKEY

Keywords

Cite this article as

ABSTRACT

Proverbs reflect the feelings, thoughts, life views and value judgments of the nations; It gives the essence that is in the yeast of society. Therefore, the ways to understand and make sense of ourselves are through these words. Proverbs are like a mirror reflecting people's experiences and memories. Proverbs are considered to be the most special and rare products of oral literature. Proverbs are short and original narratives that are the product of people's imagination. Turkish communities that are devoted to their culture, living on their traditions and customs and wanting to continue their existence forever have created many proverbs that reflect their social characteristics and named them with little differences from each other.

Proverbs used in Turkey Turkish, have been examined in many studies to date and evaluated from different perspectives. Not only in Turkey Turkish but also in all Turkish dialects, there are many proverbs that have reached today. Proverbs for Uyghur Turks, who have a history of thousands of years, have an important place in both realizing cultural transfer and sharing knowledge and experience. In this context, the child also found a place in Uyghur proverbs.

In this article, the subject of children in Uyghur proverbs is discussed and classified according to a certain framework and divided into ten main titles. Later, they were also classified according to sub-themes. Same time, the same ones with Turkey Turkish tried to be determined. Many words about the child are used in Uyghur proverbs. These words show not only how important the child is to the family, but also how much a place the child has in Uyghur society, and reflect their worldview of the child.

Uyghurs, New Uyghur Turkish, proverb, child.

Ay Özgür, Emiro lu Özge (2020). "Child in Uyghur Proverbs". *International Journal of Interdisciplinary Language [JILS] Studies*, Number: 2020/1, December, p. 33-52.

1. G R

Toplumların bir belle i varsa, bu en güzel ekilde atasözlerinde kendisini bulur. Bu toplumsal bellek aynı zamanda o toplumun kültürünün, ya anmı lıklarının, de erlerinin, tarihlerinin de birer ana fikri konumundadır. Ku kusuz atasözleri, toplumların tarihi kadar eski, zekâlarının elverdi i ölçüde yaratıcı, dillerinin geli mi li i derecesinde de vecizdir.

Bir toplum kültürünü, ya anmı lıklarını, de erlerini, tecrübelerini dillerinin tüm imkânlarını kullanarak niçin bir öz haline getirir? Niçin hem sözlü hem de yazılı olarak bunları dile getirir? Tabi ki bunları yeni ku aklara aktararak kültürünü ya atmak, toplumsal süreklili i sa lamak için. Çünkü atasözleri, toplumların geleceklerinin sigortası, yarınlarına bıraktıkları en büyük miraslarıdır. Bu mirasa sahip çıkmak sonraki ku a ın atadan dededen gelen do al görevidir. Ancak bu mirasa sadece sahip çıkmak yetmez; onu yeni ya anmı lıklar ve tecrübelerle güncelleyerek sonraki ku aklara aktarmak da gerekir. Bu açıdan bakıldı ında atasözlerini nesilden nesile aktarılan toplumsal genomlar olarak da niteleyebiliriz. Nasıl ki, genomlar bir organizmanın kalıtım materyalinde bulunan genetik ifrelerinin tamamını simgeliyorsa, atasözleri de toplumların kültürlerinin ve de er yargılarının binlerce yıldır ku aktan ku a a aktarılarak damıtılmı özerleridir.

Kültürüne ba lı, gelenek ve göreneklere üzerine ya ayan ve ilelebet varlı mını devam ettirmek isteyen Türk toplulukları da bugüne kadar toplumsal özelliklerini yansıtan pek çok atasözü meydana getirmi ler ve bunları birbirlerinden küçük farklılıklarla adlandırmı lardır. Orhun Yazıtları’nda *sab*, Eski Uygur Türkçesinde *sab* veya *saw*, Karahanlı Türkçesinde *saw* veya *sav*, Osmanlı Türkçesinde *mesel*, *darb-ı mesel* veya *tabir* olarak adlandırılan atasözlerine Azerbaycan ve Kumuk Türkçelerinde *atalar sözü*, Türkmen Türkçesinde *atalar sözi* veya *nakıl*, Ba kurt Türkçesinde *makal*, *eytim* veya *atalar hüzi*, Tatar Türkçesinde *atalar süzi*, *makal* veya *eytim*, Kazak Türkçesinde *makal*, *metel* veya *nakıl*, Kırgız Türkçesinde *makal-lakap*, Özbek ve Uygur Türkçelerinde *makal*, Çuva Türkçesinde *vattisin semahi* ‘ya lılar sözü’ gibi adlar verilmektedir. (Alkaya, 2001: 58)

Türkiye Türkçesinde kullanılan atasözleri bugüne kadar pek çok çalı mada ele alınmı ve de i ik açılardan de erlendirilmı tir. Bunlar içerisinde en eski çalı malardan biri Aksoy’a aittir. Aksoy’un 1993 yılında yayınladı ı “*Atasözü ve Deyimler Sözlü ü*” adlı eserinin birinci cildi Türkiye Türkçesinde kullanılan atasözlerine ayrılmı tır (Aksoy, 1993). Par’ın stanbul’da 1993 yılında yayınladı ı “*Örnekle Açıklamalı Atasözleri*” adlı eseri de bu alandaki önemli çalı malardandır (Par, 1993). çinde barındırdı ı atasözlerinin sayısı bakımından Türkiye Türkçesindeki en kapsamlı atasözü kitabı olarak kabul edilebilecek eser, Yurtba ı tarafından hazırlanan “*Sınıflandırılmı Türk Atasözleri*” adlı çalı madır. 1994 yılında yayımlanan ve 105 farklı kaynak taranarak olu turulan eser 30.000 atasözünü barındırmaktadır. Bu çalı mada Türkiye Türkçesinde kullanılan atasözleri 172 ba lık altında sınıflandırılmı tır. (Yurtba ı, 1994). Albayrak tarafından 2009 yılında hazırlanan “*Türkiye Türkçesinde Atasözleri*” adlı eser de içerisinde barındırdı ı 18.838 atasözü ile Türkiye Türkçesindeki atasözleri üzerine hazırlanmı kapsamlı çalı malardan biri olarak dikkat çekmektedir. (Albayrak, 2009). Bu çalı malar dı ında Türkiye Türkçesindeki atasözlerini farklı açılardan ele alan çalı malar da yapılmı tır. Bunlar arasında Kurt’un “*Türk Atasözlerine Psikolojik Bir Yakla m*” (1991) ve “*Atasözlerinde Aile*” (1992) adlı çalı maları; Küçük’ün “*Cinsiyet Ayrımlı Atasözlerinde Kadın ve Erkek Kimli i*” (2003) adlı makalesi; Batur’un “*Atasözü ve Deyimlerde Kadın ve Kadının Sosyo-Psikolojik Özellikleri*” (2011) adlı çalı ması; Onan’ın “*Türk Atasözlerinde Dil Farkındalı ı ve levsel Dil Kullanımı*” (2011) adlı çalı ması; Özkan ve Gündo du’nun “*Toplumsal Cinsiyet Ba lamında Türkçede Atasözleri ve Deyimler*” (2011) adlı makaleleri; Ba ’ın “*Atasözlerimizde Dü ünçeyi Geli tirme Yolları*” (2012) adlı bildirisi; Duman’ın “*Türk Atasözlerinde Ölüm*” (2012) adlı çalı ması ve Avcı’nın “*Türk Atasözlerinde Borç ve Borçluluk*” (2014) adlı makalesi sayılabilir.

Sadece Türkiye Türkçesinde de il, bugün Türkçenin bütün lehçelerinde en eski Türk topluluklarından beri o lehçenin dil özellikleriyle i lenerek ekillenmi ve bugünlere ula mı pek çok atasözü bulunmaktadır. Bu atasözleri o lehçe ile u ra anların dikkatlerini çekmi ve bunlar üzerine de

pek çok çalı ma yapılmı tır. Bu çalı malar bu makalenin sınırlarını a aca ı için burada ele alınmayacaktır.

Geni bir co rafyaya yayılmı olan Türk boylarının atasözlerinde de önemli benzerlikler kendini gösterir. Birçok atasözü, bazen bir iki sözcük de i mesi, bazen de bir iki ses de i mesi ile öteki Türk lehçelerinde görülmektedir (Alkaya 2001: 58). Bu ortaklıklar Çobano lu tarafından tespit edilmi ve 2004 yılında “*Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlü ü*” adlı kitapta bir araya getirilmı tir. Türkiye Türkçesinde kullanılan atasözlerinin tarihî ve ça da Türk lehçelerindeki kullanı larının gösterildi i eserde, Türk dünyasında kullanılan be yüz civarındaki atasözünün son bin yıl içindeki varolu çizgileri tespit edilmeye çalı ılmı tır (Çobano lu, 2004). Türk lehçelerinde bu kadar çok ortak atasözünün bulunması, bize Türkün ortak bakı mı, duygusunu ve algısını da göstermesi bakımından önemlidir.

Türklerin en eski boylarından biri olan Uygur Türkleri, bugün hâlâ ata yurtları olan Do u Türkistan’da Çin’in tüm baskılarına ra men varlıklarını devam ettirmeye çalı maktadırlar. Günümüzde Uygur Türklerinin kullandıkları dile Eski Uygur Türkçesinden ayırmak için genellikle Yeni Uygur Türkçesi denilmektedir. “Do u Türkçesi” olarak da adlandırılan Yeni Uygur Türkçesi, Özbek Türkçesi gibi Ça atay Türkçesinin devamı niteli indedir. Binlerce yıllık bir tarihi derinli e sahip olan Uygur Türkleri için de atasözleri hem kültürel aktarımın gerçekle mesinde hem de bilgi ve deneyimlerin payla ılmasında önemli bir yere sahiptir. Toplumsal kültürü aktarmak ve böylece kültürün yenilenerek devam etmesini sa lamak gibi temel bir i levi olan atasözleri için, hedef kitle hiç ku kusuz yeni ku aklar, yani çocuklardır. Kültürün aktarıldı ı hedef kitle olan çocuklar da, kültür aktarım araçlarından biri olan atasözlerinde önemle üzerinde durulan temalardandır. Bu çalı manın temel amacı da, çocuk temalı bu Uygur atasözlerini bir araya getirmek ve bu atasözlerinde çocuk kavramının nasıl ele alındı nı belirleyerek Uygur kültüründe çocu un yerini ve çocu a bakı ı ortaya koymaktır.

Çalı manın asıl ara tırma deseni nitel ara tırma desenlerinden “kültür analizi”dir. Bunun yanında yer yer nicel ara tırma desenlerine de yer verilmi tir. Çalı mada kullanılan veriler nitel ara tırma tekniklerinden “doküman incelemesi” yolu ile elde edilmi tir.

Bu çalı ma Yeni Uygur atasözleri üzerine yapılmı daha ayrıntılı bir ba ka çalı manın çıktıklarından biri olarak hazırlanmı tır. Bu kapsamda öncelikle, Do u Türkistan’da ve ülkemizde Yeni Uygur atasözleri ile ilgili olarak yapılmı bütün yayınlar taranmı ve mükerrer olanlar ayıklandıktan sonra Yeni Uygur atasözü olarak 3832 atasözü tespit edilmi tir. Bu atasözlerinin taranmasıyla bunlar içerisinden çocuk temalı oldu u dü ünülen 228 atasözü belirlenmi tir. Daha sonra çocuk temalı atasözleri alt konularına göre sınıflandırılmı ve Yeni Uygur atasözlerinde çocuk kavramının ele alını ı yorumlanmaya çalı ılmı tir. Yine çalı mada bu atasözleri Türkiye Türkçesinde kullanılan atasözleri ile de kar ıla tırılmı ve iki lehçe atasözleri arasındaki ortaklıklar ve farklılıklar da tespit edilmeye çalı ılmı tir.

1.1. Uygur Atasözleri ve Bunlarla İgili Çalı malar

Öztopçu, Uygur atasözleri ile ilgili ilk verilerin VIII. yüzyıla ait Orhun Abideleri’ne kadar götürülebilece ini belirtmekte ve yazıtlar dı nda Ka garlı Mahmut’un “*Divan-ı Lugati’t Türk*”, Yusuf Has Hacip’in “*Kutadgu Bilig*”, Edip Ahmet Yükneci’nin “*Atabetü’l Hakayık*” adlı eserlerinin Uygur atasözlerinin tarihî kaynakları oldu unu söylemektedir. Öztopçu’ya göre, bu kaynaklarda geçen pek çok atasözü bugün Uygur Türkleri arasında hâlâ canlılı mı korumaktadır. (Öztopçu, 1992: 39-44).

Uygur Türkçesinde atasözlerine “*maqal-temsil*”, deyimlere “*turaqlıq ibare*” denmektedir. Uygur Türkleri arasında binlerce atasözü ve deyim örne i söz konusudur (nayet, 2018: 196-197). Bunlardan “*maqal*”, halkın deneyimler sonucunda yarattı ı kalıpla mı , yaygınla mı ve e itici bir nitelik kazanmı hikmetli sözlerken, “*temsil*” hayvan ya da nesnelerin özellikleri üzerinden ya amın, olayların, insan davranı larının iyi ya da kötü yönlerinin örtülü bir ekilde anlatıldı ı sözlerdir.

Bugüne kadar Do u Türkistan’da Uygur atasözlerinin büyük bir bölümü derlenmi ve yayımlanmı tır. Bunlar arasında; Muhemmet Rehim tarafından hazırlanıp 1979 yılında yayımlanmı olan “*Uy ur Xelq Maqal-Temsilliri*” adlı eser (Rehim, 1979), Memtili Sayit tarafından 2000 yılında yayınlanan “*Uy ur Xelq Maqal-Temsilliri*” adlı eser (Sayit 2000), Abliz Emet tarafından 2001 yılında yayınlanan “*Uy ur Xelq Maqal-Temsilliri zahliq Lu iti*” adlı eser (Emet 2001) ve A. Hezbakiyev, S. Nadiriy ve . avayev tarafından 2003 yılında yayınlanan “*Uy ur Xelqiniñ Maqal ve Temsilliri*” adlı eser (Hezbakiyev vd., 2003) sayılabilir.

Ayrıca, Uygur bilim adamlarından Eziz Atavulla Sartekin son elli yılda kitap ve dergilerde yayımlanmı 48.000’den fazla atasözünü bir araya getirmi , tekrarlanmı atasözlerini ayıklayarak 20.000 atasözünü içeren “*Uy ur el -ma al Temsilliri*” adlı kitabını yayına hazırlamı tır (nayet, 2018: 196-197; Sartekin: 2013: 1).

Do u Türkistan’da yayımlanan bu çalı malar, Türkiye’de yapılan Uygur atasözleri ile ilgili çalı malara da kaynaklık etmi tir. Bu çalı malar arasında en eskisi 1992 yılında Kurtulu Öztopçu tarafından yayınlanan “*Uygur Atasözleri ve Deyimleri*” adlı kitaptır. Bu kitapta, çe itli ara tırmacıların 1850 yılından o yıla kadar Do u Türkistan’da ya ayan Uygurlar arasından derledikleri 2000’den fazla atasözü bir araya getirilmi ve alfabetik olarak sıralanmı tır (Öztopçu, 1992). Levent Do an tarafından 2011 yılında yayımlanan “*Uygur Atasözleri-Uygur Maqalliri*” adlı eser ise Uygur atasözleri ile ilgili olarak Türkiye’de yapılmı en son kitap yayımıdır (Do an, 2011). Bu çalı madan ba ka Türkiye’deki üniversitelerde Uygur atasözleri ile ilgili iki tez de yapılmı tır. Bunlardan birincisi Saidula Yasen tarafından 2006 yılında hazırlanan “*Uygur Atasözleri A, E Maddeleri (Metin-Çeviri-Açıklama)*” adlı tezdır (Yasen, 2006). “*Uygur Atasözleri ve Deyimler B, P, T, C Maddeleri (Metin-Çeviri-Açıklama)*” adlı tez ise, Saimaiti Beilikezi tarafından 2011 yılında hazırlanmı tır (Beilikezi, 2011). Son olarak 2017 yılında Muhammet Yasin Çakır tarafından “*Uygur Atasözlerinin Sentaksı*” adında bir tez çalı ması yapılmı tır (Çakır, 2017).

Uygur atasözleri kitap ve tez dı nda Türkiye’de pek çok makaleye de konu olmu tur. Bunlar arasında; Levent Do an’ın (2009) “*Uygur Atasözlerinde Yüceltilen De erler*”, Mevlüt Gültekin’in (2014) “*Uygur Atasözlerinin Sentaksı Üzerine Bir Ara tırma*”, Ahmet Karaman’ın (2016) “*Uygur Atasözlerinde Kadın*”, Ne e Harbalio lu’nun (2018) “*Uygur Atasözlerinde Ölüm le lgili Sözcükler Üzerine*”, Levent Do an ve Ceyda Erdin’in (2018) “*Uygur Türkçesi Atasözlerinde Akrabalık Adları Üzerine Bir nceleme*”, Alimcan nayet’in (2018) “*Uygur Atasözleri ve Deyimlerinde Geçen Çince Alıntılar Üzerine*” ve Sevgi Dal’ın (2019) “*Uygurların At Konulu Atasözleri*” adlı eserleri Uygur atasözlerinin çe itli açılardan ele alındı ı makalelerdendir.

1.2. Atasözlerinde Çocuk Teması Üzerine Yapılan Çalı malar

Türkiye Türkçesi atasözlerinde çocuk teması da sık sık ara tırmacılar tarafından incelenen konular arasındadır. Recep Ercan tarafından 2014 yılında yayımlanan “*Gündelik Ya amda levsel Olarak Kullanılan Türk Atasözlerinde Çocuk mgeleri*” adlı makalede anne babaların çocukları anlatmak için gündelik ya amda kullandıkları atasözlerinde çocuk ve çocukluk kavramlarının nasıl ele alındı ı ara tırılmı tır. Anne ve babaların gündelik ya amda en çok kullandıkları çocuk temalı atasözleri belirlendikten sonra Türkiye’nin farklı bölgelerini temsil edecek ekilde mail, telefon ya da görü me yoluyla 454 adet atasözü derlenmi tir. Ardından çocuk temalı atasözlerinin kelime sıklıkları belirlenmi tir. Sonraki a amada, çocuk temalı atasözleri alt temalara göre sınıflanarak çocuk ve çocukluk kavramlarının ele alınımı çözümlenmi tir. (Ercan, 2014)

Yıldız Yenen Avcı tarafından 2014 yılında yayımlanan “*Türk Atasözlerinde Çocu a Bakı*” adlı makalede ise çocu un Türk toplumundaki yerini ve önemi incelenmeye çalı mı tır. Tarama modeli kullanılarak elde edilen veriler “Çocukların Genel Özellikleri, Kız Çocukları, Erkek Çocukları, Anne-Baba ile Çocuk Arasındaki li ki, yi ve Kötü Evlat, Çocuk Terbiyesi, Çocuk Sahibi Olmanın

Olumlu ve Olumsuz Yanları, Çocuk ve Toplumsal Ya antı" ba lıkları altında sıralanmı tır (Yenen Avcı, 2014).

Özay Karada tarafından 2013 yılında yayımlanan "*Türkiye Türkçesi Atasözlerinde Çocuk ve Çocukluk*" adlı makalede Türkiye Türkçesi atasözlerinde çocuk ve çocuklu a bakı ı ele alan 785 tane atasözü derlemi tir. Bu atasözleri kendi içerisinde alt temalara göre sınıflandırılmı ve çalı manın bulguları bu atasözlerinden elde edilmi tir (Karada 2013).

Metin Yurtba ı tarafından 2014 yılında yayımlanan "*Özbekistan'dan ve Anadolu'dan Çocuk Atasözleri*" adlı makalede ise Özbekistan'dan ve Anadolu'dan derlenmi atasözlerinde çocuk teması 13 ba lık altında sınıflandırılmı tır. Makalede, çocuk atasözlerindeki ortak dil ve anlam özelliklerinin binlerce kilometre uzakta bulunan Türk halklarını birbirine nasıl ba ladı ı gösterilmı tir. (Yurtba ı, 2014)

srafil Uçar ve Nazım Do ruer de 2016 yılında yayımladıkları "*Kazak Türkçesinde Aile Bireyleri ile İlgili Atasözleri Üzerine Bir Çalı ma*" adlı makalelerinde Kazak Türkçesindeki aile bireyleri ile ilgili atasözlerini incelemi ve Kazak atasözlerinde anne ve babayı birbirine ba layarak aralarındaki ili kiyi peki tiren en önemli unsur olan çocu a büyük ölçüde yer verildi ini belirtmi tir. (Uçar-Do ruer, 2016)

Gül ah Yılmaz, "*Kazan-Tatar Türkçesindeki Aile ve Akrabalık Konulu Atasözleri (Metin-Çeviri-Sözlük)*" adlı tez çalı masında Kazan Tatar Türklerine ait 2040 atasözünde aile ve akrabalık üzerine bir ara tırma yapmı , ailenin bir ferdi olarak çocu un konu alındı ı atasözlerini de çalı masına dâhil etmi tir. (Yılmaz, 2013)

2. UYGUR ATASÖZLER NDE ÇOCUK

Türkiye Türkçesi atasözlerinde çocuk temasını çe itli ekillerde ele alan pek çok çalı ma olmasına ra men Uygur Türkçesi atasözlerinde çocuk teması ile ilgili yeterli çalı malar henüz yapılmamı tır. Bu bo lu un doldurulması bu çalı manın yapılma nedenleri arasındadır. Türkiye Türkçesi atasözlerindeki çocuk teması ile Uygur atasözlerindeki çocuk temasının daha rahat kar ıla tırılabilmesi amacıyla bu çalı mada, Karada (2013) tarafından daha önce Türkiye Türkçesi atasözlerinde çocuk temasının incelenmesi sırasında kullanılan sınıflandırma yöntemi tercih edilmi tir.

Do u Türkistan'da ve ülkemizde Yeni Uygur atasözleri ile ilgili olarak yapılmı yayımların taranması ve mükerrer olan atasözlerinin ayıklanması sonucunda 3832 Yeni Uygur atasözü tespit edilmi tir. Bunlar içerisinde çocuk temalı oldu u dü ünülen 228 atasözü belirlenmi tir. Çalı mamız belirlenen bu 228 atasözü ile sınırlandırılmı tır.

2.1. Çocu un Ne'li ini Ortaya Koyan Atasözleri

"Çocuk nedir?" sorusuna cevap niteli inde olan atasözleri, kültürün çocu a bakı ını açıkça ortaya koymaktadır. Türkiye Türkçesi atasözlerinde çocu un özelliklerini bildiren bu kategorideki atasözlerinin sayısı 101 iken (Karada , 2013: 116) Uygur atasözlerinden 29 tanesinde çocu un ne oldu u tarif edilmi tir. Bunlardan 8 tanesi Türkiye Türkçesi ile ortaktır.

Karada , Türkiye Türkçesinde çocu un ne'li ini ortaya koyan atasözlerinde savunulan fikirleri 11 alt ba lı a ayrılarak incelenmi tir. (Karada , 2013: 116-117) Bunlardan "*çocuk oyun oynamaktan usanmayan bir varlıktır*", "*çocuk yok'tan anlamaz*", "*insan çocukken ne ise büyüdü ünde de odur*", "*çocuk ihtiyaçlarını a lama ile gösterir*", "*çocuk sır tutmaz*", "*çocu a güven olmaz*", "*çocuk, kendinden beklenmedik özellikler gösterebilir*" ve "*çocukların büyümesi her dönemde farklı özellikler gösterir*" fikirleri aynı veya benzer ekilde Yeni Uygur Türkçesi atasözlerinde de i lenmektedir. Ancak, Türkiye Türkçesi atasözlerinde görülen "*çocuklar için toplumsal statülerin önemi yoktur*", "*geli im sürecinde çocuklar birbirlerinden etkilenir*", "*çocu un aklına ve hatırına güvenerek çocu a uyulmaz*" fikirlerine ise incelenen Yeni Uygur atasözlerinde rastlanılmamı tır.

Çocu un ne’li ini ortaya koyan Yeni Uygur atasözlerini u alt fikirler etrafında sınıflandırabiliriz:

a) Çocuk, kendinden beklenmedik özellikler gösterebilir: Çocu un kendinden beklenmedik bir davranı sergilemesi, hem Türkiye Türkçesi atasözlerinde hem de Yeni Uygur atasözlerinde üzerinde durulan ortak fikirlerdendir. Türkiye Türkçesinde bu fikri i leyen “*Bacak / bıçak kadar boyu var, türlü türlü huyu var.*”, “*Büyümü de küçülmü .*” vb. 5 atasözü tespit edilmi ken (Karada , 2013: 117) Yeni Uygur atasözlerinden 4 tanesinde aynı fikrin i lendi i görülmektedir:

- ❖ *Atisi atalmi an qoñ uzni, balisi étiptu toñ uzni.* “Babası böcek bile avlayamamı , ama çocu u yaban domuz avlamı .” (Boynuz kulaktan sonra çıkar, ama kula ı geçer.)
- ❖ *Atisi körelmigenni balisi körer.* “Babasının göremedi ini çocu u görür.”
- ❖ *Bala bizniñ, eqli öziniñ.* “Çocuk bizim, akli kendisinin.”
- ❖ *Köp qériniñ içide bir bala dana bolidu, köp baliniñ içide bir qéri bala bolidu.* “Birçok ya lının arasında bir çocuk bilge olur, birçok çocu un arasında bir ya lı çocuk olur.”

b) Çocu a güven olmaz: Çocukların kendilerine emanet edilen i leri yerine getiremeyecekleri için güvenilmeyecek varlıklar oldu u ve çocu un sözünün gerçe i yansıtmayaca ı fikri, hem Türkiye Türkçesi atasözlerinde hem de Yeni Uygur atasözlerinde üzerinde durulan ortak fikirlerdendir. Türkiye Türkçesinde bu fikri i leyen “*Çocu a güven / inan olmaz.*”, “*Çocu u yolla i e, sen de git pe ine.*”, “*Çocuk a zıyla yılan tut, onu da yalan tut.*” vb. 20 atasözü tespit edilmi ken (Karada , 2013: 117) Yeni Uygur atasözlerinden 3 tanesinde aynı fikrin i lendi i görülmektedir. Bu atasözlerinden iki tanesi Türkiye Türkçesi ile birebir aynıdır.

- ❖ *Bala, qil an i i çala.* “Çocu un yaptı ı i eksiktir.”
- ❖ *Balini i qa buyru, keynidin özüñ yügür.* “Çocu a i buyur, ardından kendin git.” (Çocu u yolla i e, sen de git pe ine.)
- ❖ *Kiçik balini i ke buyruma, arqısidin özeñ yügerme.* “Küçük çocu a i buyurma, arkasından kendin gitme.” (Çocu u yolla i e, sen de git pe ine.)

c) nşan çocukken ne ise büyüdü ünde de odur: Hem Türkiye Türkçesi atasözlerinde hem de Yeni Uygur atasözlerinde çocuklara ili kin gözlemlerin sonucunda gelece e yönelik birtakım kestirmelerin yapıldı ı görülür. Türkiye Türkçesinde çocu un çocukluk dönemindeki karakterinin yeti kinlikte de aynı kalaca mı anlatan “*Adam olacak çocuk bakı ndan (bokundan) bellidir.*”, “*Çocuk dokuzunda ne ise doksanda da odur.*” vb. 9 atasözü tespit edilmi ken (Karada , 2013: 116) Yeni Uygur atasözlerinden 3 tanesinde aynı fikrin küçük farklılıklarla i lendi i görülmektedir:

- ❖ *Bala bala bol içe, anisi moma bolar.* “Çocuk adam olana kadar, anası kocakarı olur.”
- ❖ *Bala zakısidin melum.* “Çocuk bezinden belli olur.”
- ❖ *Kence bala çoñ bolsimu bala.* “En küçük çocuk büyüse de çocuktur.”

ç) Çocuk yok’tan anlamaz: Çocukların olayları ya da durumları yeti kinler gibi de erlendiremeyece i bu yüzden de “yok”tan anlamayaca ı fikri, hem Türkiye Türkçesi atasözlerinde hem de Yeni Uygur atasözlerinde üzerinde durulan ortak fikirlerdendir. Türkiye Türkçesinde bu fikri i leyen “*Vardan yoktan anlamaz, adeta çocuk.*”, “*Aç aman bilmez, çocuk zaman bilmez.*” vb. 5 atasözü tespit edilmi ken (Karada , 2013: 116) Yeni Uygur atasözlerinden 3 tanesinde aynı fikrin i lendi i görülmektedir:

- ❖ *Bala be nan töt, birdin berse yetmeydu, yérimdın berse toymaydu.* “Çocuk be ekmek dört, birer tane verilse yetmez, yarım ar verilse doymazlar.”
- ❖ *Ezrail can dése, be bala nan deydu.* “Ezrail can derse, be çocuk ekmek der.”

- ❖ *Toy a barsañ toyup bar, u aq baliliriñni koyup bar.* "Dü üne gitsen doypu git, küçük çocuklarını eve bırakıp git."

d) Çocuk ihtiyaçlarını a lama ile gösterir: Bebeklik döneminde ya amsal ihtiyaçların dı a vurumunun do al bir refleks olan a lama yoluyla gerçekleşen ece i fikri, hem Türkiye Türkçesi atasözlerinde hem de Yeni Uygur atasözlerinde üzerinde durulan ortak fikirlerdendir. Türkiye Türkçesinde bu fikri i leyen "A lamayan çocu a meme (süt) vermezler.", "Çocuk a lar, derdi çörek." vb. 9 atasözü tespit edilmi ken (Karada , 2013: 116) Yeni Uygur atasözlerinden 2 tanesinde aynı fikrin i lendi i görülmektedir. Bunların ikisi de Türkiye Türkçesindeki atasözleri ile birebir aynıdır:

- ❖ *Bala yi limi uçe ana emçek salmas.* "Çocuk a lamadıkça anne meme vermez." (A lamayan çocu a meme (süt) vermezler.)
- ❖ *Yi limi an bala a emçek imetmeñ.* "A lamayan çocu a meme vermezler." (A lamayan çocu a meme (süt) vermezler.)

e) Çocukların büyümesi her dönemde farklı özellikler gösterir: Çocukların büyümesi de Türkiye Türkçesi atasözlerinde ve Yeni Uygur atasözlerinde üzerinde durulan konulardandır. Türkiye Türkçesinde çocu un büyümesi ile ilgili "Dokuz ayda bir tutam, bir ayda dokuz tutam.", "Çocuk yıkıla yıkıla büyür." vb. 15 atasözü tespit edilmi ken (Karada , 2013: 117) Yeni Uygur atasözlerinden 2 tanesinde çocuk büyüdükçe derdinin de büyüyece i fikri i lenmi tir:

- ❖ *Bala quçaqta ça da söydürer, ösken ça da köydürer.* "Çocuk kucaktayken sevdire, büyüyünce de yakar."
- ❖ *Bala öskensiri derdimu ösidu.* "Çocuk büyüyünce derdi de büyür."

f) Çocuk sır tutmaz: Çocukların sır tutamayacakları da Türkiye Türkçesi atasözlerinde ve Yeni Uygur atasözlerinde üzerinde durulan konulardandır. Türkiye Türkçesinde çocu un sır tutmadıkları anlamını aktaran "Büyükler evde söyler, çocuklar damda beyan eder.", "Çocuktan al haberi." vb. 12 atasözü tespit edilmi ken (Karada , 2013: 116-117) Yeni Uygur atasözlerinden 1 tanesinde aynı fikrin aynı ekilde i lendi i görülmektedir:

- ❖ *Xeverni balalardin sorañ.* "Çocuktan al haberi."

g) Çocuk oyun oynamaktan usanmayan bir varlıktır: Çocuk ve oyun hem Türkiye Türkçesi atasözlerinde hem de Yeni Uygur atasözlerinde birbirlerinden ayrılmayan iki kavramdır. Türkiye Türkçesinde çocu un oyun ile ili kisini konu edinen "Abdal dü ünden, çocuk oyundan usanmaz.", "Çocuk hanekten (oyundan), köpek ekmekten ho lanır." vb. 9 atasözü tespit edilmi ken (Karada , 2013: 116) Yeni Uygur atasözlerinden 3 tanesinde aynı fikrin i lendi i görülmektedir. Bunların iki tanesi aynı atasözünün de i ik söyleyi leridir:

- ❖ *Balañniñ oyni i a baq, qaziniñniñ qayni i a (baq).* "Çocu unun oyna ina bak, kazanın kaynayı ina bak."
- ❖ *Qazanniñ qayni i a baq, baliniñ oyni i a baq.* "Kazanın kaynayı ina (kaynadı ı zaman) bak, çocu un oynayı ina (oynadı ı zaman) bak."
- ❖ *Anisi oylap yüridi, balisi oynap.* "Anası dü ünerek yürür, çocu u oynayarak."

2.2. Çocu un Soya Çekim Özelliklerini rdeleyen Atasözleri

Çocuklar anne ve babalarına sadece biyolojik olarak benzemezler. Çocuklar iyi bir gözlemcidirler. Ba ta anne babaları olmak üzere aile bireylerini gözlemleyerek toplumsal statülerine ve cinsiyetlerine yönelik davranı ları kazanırlar. Bu kapsamda de erlendirilen atasözleri çocu un soya çekim özelliklerinin hem biyolojik hem de gözleme dayalı olarak irdelendi i atasözleridir. Çocukların soya çekim özelliklerinin irdelenmesi Türkiye Türkçesi atasözlerinde ve Yeni Uygur atasözlerinde

üzerinde yo un bir ekilde durulan konulardandır. Türkiye Türkçesinde çocu un soya çekim özellikleri ile ilgili “Anası so an, babası sarımsak, kendi gülbe eker çıktı.”, “Âlimden zalim, zalimden âlim do ar.”, “Kurdun eni i kurt olur.”, “Karganın yavrusu ahin olmaz.”, “Kedi o lu miyavlayarak do ar.”, “Sıçandan do an kese en olur.” vb. 71 atasözü tespit edilmi ken (Karada , 2013: 118) Yeni Uygur atasözlerinden 12 tanesinde de çocu un soya çekim özelliklerinin irdelendi i görülür. Bunlardan 5 tanesi Türkiye Türkçesi ile ortaktır. Bu atasözlerinden bazıları unlardır:

- ❖ *Aq qoydin qara qozimu tu ulidu.* “Ak koyun kara kuzu da do urur.” (Ak koyunun kara kuzusu da olur.)
- ❖ *Alma (amut) ya içidin yıraq çü mes.* “Armut a acından uzak dü mez. (Armut dibine dü er.)
- ❖ *Böriniñ balisi böre.* “Kurdun yavrusu kurttur.” (Kurt eni i yine kurt olur.)
- ❖ *Böre balisi tülke bolmas.* “Kurt yavrusu tilki olmaz.”
- ❖ *Qiz ani a tartidu, o ul bala dadi a.* “Kız anaya çeker, o lan babaya.” (O ul babaya, kız anaya çeker/yar olur/yardır.)
- ❖ *Dadañ a qilsañ, balañdin tartisen.* “Babana ne yaparsan, çocu undan onu görürsün.”

2.3. Toplumsal Cinsiyet Farkını Ortaya Koyan Atasözleri

Türk atasözlerinde erkek ya da kız çocuk sahibi olmanın anlamı erkek çocuk lehine belirgin biçimde ayrı maktadır. Bu konuda atasözleri üzerine yapılan pek çok ara tırmada toplumsal cinsiyet farkı bakımından, geleneksel Türk kültürünün erkek çocu a kız çocu undan daha çok de er verdi i sonucuna ula ılmı tır (Örnek 1979: 4; Karada , 2013: 118-119; Kurt, 1992: 638, 644; Özkan ve Gündo du, 2011: 1145). Toplumsal cinsiyet farkının i lendi i atasözlerinin sayısı hem Türkiye Türkçesinde hem de Yeni Uygur Türkçesinde oldukça fazladır.

Türkiye Türkçesinde toplumsal cinsiyet farkını ortaya koyan “O lan evin dire idir.”, “O lan oktur, her evde yoktur.”, “O lan olsun da keçeden olsun.”, “O lan olsun deli olsun, ekmek olsun kuru olsun.”, “O lan do uran övünsün, kız do uran dövünsün.”, “O lan büyür koç olur, kız büyür hiç olur.” vb. 110 atasözü tespit edilmi ken (Karada , 2013: 118-119) Yeni Uygur atasözlerinden 22 tanesinde toplumsal cinsiyet farkının irdelendi i görülür.

- ❖ *Qiz bala erde bol ini yax i, bolmisa yerde bol ini yax i.* “Kız çocu unun evlenmesi iyi, evlenmezse ölmesi iyi.”
- ❖ *Qiz bala yoq bala, o ul bala qo bala.* “Kız çocuk yok çocuk, erkek çocuk çift çocuk.”
- ❖ *Qiz tu ulsa nime deydu? O ul tu ulsa hebbelli!* “Kız do sa ne denir? O lan do sa ma allah!”
- ❖ *Qiziñni nomuşçan qil o luñni tiri çan (qil).* “Kızını namuslu yeti tir o lunu çalı kan (yeti tir).”
- ❖ *O li barniñ özi bar, qizi barniñ izi bar.* “O lu olanın kendisi var, kızın olanın izi var.”
- ❖ *Qiz bala öy zinniti.* “Kız çocuk ev ziyneti.”
- ❖ *Qiz bala töge gö i.* “Kız çocu u deve eti.”

2.4. Çocu un E itimi le İgili Atasözleri

Türk atasözlerinde çocu un küçük ya lardan e itilmesi gerekti i sürekli olarak vurgulanan bir konudur. Bu kapsamda dü ünebilece imiz “A aç ya iken e ilir.” atasözü tüm Türk lehçelerinde yaygın bir kullanıma sahiptir. Çocu un e itimini ele alan atasözlerinin sayısı hem Türkiye Türkçesinde hem de Yeni Uygur Türkçesinde oldukça fazladır. Türkiye Türkçesinde bu konu ile ilgili

"Kız, anasından görmeyince sofrayı kaldırmaz.", "O ul, atadan görmeyince sofraya salmaz.", "Anadan gören, sergen düzer; babadan gören, saban düzer.", "O lan atadan ö renir sofraya açmayı, kız anadan ö renir biçki biçmeyi.", "Kıza kıskı, sabana baskı olmalı.", "O lunu dövmeyen kesesini, kızını dövmeyen dizini döver." vb. 44 atasözü tespit edilmiş ken (Karada , 2013: 119-120) Yeni Uygur atasözlerinden 44 tanesinde çocu un e itimi konusunun i lendi i görülür.

Çocu a küçük ya tan itibaren e itim verilmesi ile ilgili atasözlerinden bazıları unlardır:

- ❖ *Balini ba tin öget.* "Çocu a ba tan (küçükken) ö ret."
- ❖ *Balini ya tin, xotunni ba tin öget.* "Çocu a küçükken, kadına ba ından ö ret."

Anne-babanın, çocuk e itimindeki rolüne de inen atasözlerinden bazıları unlardır:

- ❖ *Ata-ana qandaq bolsa, bala undaq.* "Ana baba nasılsa, çocuk da öyle olur."
- ❖ *Ata-aniniñ hayati balisida.* "Ana babanın hayatı, çocu unda."
- ❖ *Atisi bolu qaqnıñ o li uru qaq, anisi bolu qaqnıñ qızı yi lañ u.* "Kı kırtıcı babanın o lu kavgacı olur, kı kırtıcı annenin kızı mız mız olur."
- ❖ *Atisi tikken derex neslige saye bérer.* "Atanın dikti i a aç evladına gölge verir."
- ❖ *Bala tapqan ata-ana emes, qatar a qatqan ata-ana.* "Çocuk sahibi olan ana baba de il, onu yeti tirip ortaya çıkaran ana babadır."
- ❖ *Balini tu maq oñay, béqip çoñ qilmaq tes.* "Çocu u do urmak kolay, bakıp büyütme zor."
- ❖ *Béngini balam dime, buqini kalam dime.* "Esrarke e o lum deme, bo aya ine im deme."
- ❖ *Sen teriysen, baliliriñ oruydu.* "Sen ekersen, çocukların biçer."

Çocu un e itimini farklı boyutları ile ortaya koyan atasözlerinden bazıları unlardır:

- ❖ *Bala bolsa ox bolsa, bolmisa yoq bolsa.* "Çocuk olsun yaramaz olsun, olmazsa yok olsun."
- ❖ *Balañni mektepke ber, bolmisa me repke.* "Çocu unu okula ver, olmazsa (okuyamazsa) me rebe."
- ❖ *Balañni molla a ber, molladin élip orda a ber.* "Çocu unu mollaya ver (okuması için) ondan alıp saraya ver (hizmet için)."
- ❖ *Oqu an o ul atisidin ulu .* "Okumu o ul atasından ulu."
- ❖ *Özi yiqil an bala yi limas.* "Kendi dü en çocuk a lamaz." (Kendi dü en a lamaz.)

2.5. Çocu u Toplumsal Hayatın Bir Parçası Olarak Ele Alan Atasözleri

Çocuk, toplumsal ya amın olmazsa olmaz bir parçası olarak atasözlerinde kendisine yer bulmu tur. Toplumsal yapının devamı ve toplumdaki statünün belirleyicisi olarak görülen çocuk ile ilgili atasözlerinin sayısı hem Türkiye Türkçesinde hem de Yeni Uygur Türkçesinde oldukça fazladır. Türkiye Türkçesinde bu konu ile ilgili "Çocuk evin dire idir.", "Körpe kuzu, evinin tuzu.", "Çocuksuz ev mezara benzer.", "Çocuksuz ev, susuz de irmene benzer.", "Ulu a acın gürlütsü dal ile mutlu evin yakı a ı döl ile.", "Çocuk dü man kilididir.", "Korusuz orman olmaz." "A aç dalıyla gürlür.", "Ulu a acın gürlütsü dal ile/dalıyladır.", "Dal buda ıyla gürlür." vb. 102 atasözü tespit edilmiş ken (Karada , 2013: 120-121) Yeni Uygur atasözlerinden 28 tanesinde çocu un toplumsal hayatın bir parçası olarak ele alındı ı görülür. Bunlardan 3 tanesi Türkiye Türkçesi ile ortaktır.

Çocu un aile için büyük önem ta ıdı nı anlatan atasözlerinden bazıları unlardır:

- ❖ *Bala tapmi içe baliniñ mehrini bilmes.* "Çocuk sahibi olmadan çocuk sevgisi bilinmez."
- ❖ *Baliliq öy bazar, balisiz öy mazar.* "Çocuklu ev pazar, çocuksuz ev mezar." (Çocuksuz ev mezara benzer.)
- ❖ *Baliliq öyde o riliq yatmaydu.* "Çocuklu evde hırsızlık olmaz."
- ❖ *Balisi bar öy, çiri i bar öy.* "Çocu u olan evin ı ı ı var."
- ❖ *Balisiz öyde béht yoq.* "Çocuksuz evde saadet yok."
- ❖ *Balisizniñ balisi yi limas.* "Çocu u olmayanın çocu u a lamaz."
- ❖ *Herkimge öz balisi eziz.* "Herkes kendi çocu u de erlidir."
- ❖ *Qa a 'balam appaq', kirpe 'balam yum aq' deydu.* "Karga 'yavrum bembeyaz', kirpi 'yavrum yumu ak' dermi ." (Karga yavrusunu "pamu um" (kardan ak yavrum) diye severmi .)

Çocu un zenginlik ve fakirlik ba lamında ele alındı ı atasözleri mevcuttur. Bunlardan bazıları unlardır:

- ❖ *Bayniñ balisi on be ke kirse, ba boptu, kembe elniñ ottuzdimu ya boptu.* "Zenginin çocu u on be e girince ba olur, fakirinki otuzda bile genç olur."
- ❖ *Bayniñ balisimu erke, kalisimu erke.* "Zenginin çocu u da ımarık, ine i de."
- ❖ *Bayniñ kalisi erke, gadayniñ balisi.* "Zenginin ine i ımarık, yoksulun çocu u."
- ❖ *Bö ük balisi beg balisi.* "Be ik bebesi bey çocu u."
- ❖ *Gadayniñ balisi, bayniñ kalisi.* "Fukaranın çocu u, zenginin ine i."
- ❖ *Kékeç bolsimu, bayniñ balisi sözlisun.* "Kekeme olsa da zenginin çocu u konu sun."
- ❖ *Kembe el balisini oylaydu, bay mélini.* "Yoksul çocu unu dü ünür, zengin malını."
- ❖ *Kembe elniñ bayli i bala.* "Yoksulun zenginli i çocuktur."

Çocuk üzerinden toplumsal mesaj veren atasözlerinden bazıları unlardır:

- ❖ *Aldimaqqa kiçik bala yax i, Xuda ursun qağba ni.* "Kandırmaya küçük ya ta çocuk iyi, kandıranın cezasını Allah versin."
- ❖ *Ata balisi bol uçe, yurt balisi bol.* "Baba o lu olaca ına, vatan o lu ol."
- ❖ *Atañniñ balisi bol içe élniñ balisi bol.* "Babanın çocu u olaca ına, elin (halkın) çocu u ol."
- ❖ *Bala tu ulsa, zamanisi a ox ar.* "Çocuk do sa, zamanına benzer."
- ❖ *Baliliqniñ balisini baqqiçe, i ini qil.* "Çocuklu insanın çocu una bakaca ına, i ini yap."
- ❖ *Égiz bala tu maydu, ba qa hemmini tu idu.* "A ız çocuk do urmaz, (ama) ba ka her eyi do urur."
- ❖ *Hayvan balisini baqsañ, a iz-burnuñdin ya öter, adem balisini baqsañ, a iz-burnuñdin qan öter.* "Hayvan yavrusuna baksan, a zından burnundan ya gelir, insan evladına baksan, a zından burnundan kan gelir."
- ❖ *Ki iniñ balisi sarañ bolsa, külgüñ kélidu, öz balañ sarañ bolsa, ölgüñ kélidu.* "Ba kasının çocu u aptalsa gülesin gelir, kendi çocu un aptalsa ölesin gelir."
- ❖ *Tu mi an bala a çapan piçilmes.* "Do mamı çocu a palto biçilmez." (Do madık çocu a don biçilmez.)

2.6. Anne, Baba, Karde ve Çocuk li kileri le İlgili Atasözleri

Türk toplumunun temel ta mı olu turan aile ve bu kurumun üyeleri arasındaki ili kileri de atasözlerimizde yer bulmu tur. Çocukların anneleriyle, babalarıyla ve karde leriyle olan ili kilerini anlatan atasözlerinin sayısı hem Türkiye Türkçesinde hem de Yeni Uygur Türkçesinde oldukça fazladır.

Türkiye Türkçesinde bu konu ile ilgili "Yavru ku un dilinden anası anlar.", "Ana usta, yufka yapar; çocuk usta, çift çift kapar.", "Anası söyleme(z)den, kızı tamamlar.", "Tat kızın dilinden anası anlar.", "Ekmek bezeden, kız anadan (çıkart).", "Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al.", "O lanı ben do urdum amma, gönlünü ben do urmadım.", "O lan do ur kız do ur, hamurunu sen yo ur.", "Baba yanar o ula, o ul da yanar o ula.", "Babası (acı) elma yese, o lunun di i kama ır." vb. 214 atasözü tespit edilmi ken (Karada , 2013: 121-122) Yeni Uygur atasözlerinden 77 tanesinde çocu un toplumsal hayatın bir parçası olarak ele alındı ı görülür. Bunlardan 10 tanesi Türkiye Türkçesi ile ortaktır.

Anne, baba ve çocuk ili kilerini anlatan atasözlerinden bazıları unlardır:

- ❖ *At atadin bala anadin.* "At babadan, çocuk anneden."
- ❖ *Bala tapmi içe ata-aniniñ qedrini bilmes.* "Çocuk sahibi olmayınca ana babanın kıymeti bilinmez."
- ❖ *Balañ ölse erge baq, ériñ ölse yerge (baq.)* "Çocu un ölürse kocana bak, kocan ölürse yere bak."
- ❖ *Batur oq yer, balasi boq yer.* "Yi it ok yer, çocu u bok yer."
- ❖ *Bir çoñniñ gépini añla (sözige kir), bir kiçikniñ.* "Bir büyü ün sözünü dinle, bir küçü ün."
- ❖ *Çoñ izzet qilsa, kiçik xizmet qilar.* "Büyük izzet kılsa, küçük hizmet kılar."
- ❖ *O ul atini doraydu, qiz anini.* "O ul babayı taklit eder, kız anayı."
- ❖ *Seniñdin köp bilse, kiçiktinmu ögen.* "Senden çok biliyorsa, küçükten de ö ren."
- ❖ *Toxumu öz balisini yax i köridu.* "Tavuk bile kendi yavrusunu güzel görür."

Anne ve çocuk ili kilerini anlatan atasözlerinden bazıları unlardır:

- ❖ *Anisi oylap yürüdi, balisi oynap.* "Anası dü ünerek yürür, çocu u oynayarak."
- ❖ *Bala anisini yaman dimes, it égisini gaday dimes.* "Çocuk anası için kötü demez, köpek sahibi için dilenci (yoksul) demez."
- ❖ *Balilirim u aq putum a çü ek.* "Çocuklarım küçük aya ıma ba (köstek)."
- ❖ *Kékeç baliniñ tilini anisi uqar.* "Kekeme çocu un dilini annesi anlar."

Baba ve çocuk ili kilerini anlatan atasözlerinden bazıları unlardır:

- ❖ *Ata kespi bali a miras.* "Baba mesle i o ula miras." (Babanın sanatı o ula mirastır.)
- ❖ *Atañ a nime qilsañ, balañdin uni körisen.* (Babana ne yaparsan, o lundan onu görürsün.)
- ❖ *Atiniñ köñli balida, baliniñ köñli dalida.* "Babanın gönlü çocukta, çocu un gönlü dı arıda."
- ❖ *Atisi ora yése, balisiniñ çi i qamaptu.* "Babası koruk yer, o lunun di i kama ır." (Baba eder, o ul öder.)

- ❖ *Atisi turup o li sözligendin bez.* “Babasının yerinde konu andan kaç”
- ❖ *Bir ata on balini baqar, on bala bir atini baqalmas.* “Bir baba on çocu u besler, on çocuk bir babayı besleyemez.”
- ❖ *Bir ata toqquz balini béqidu, toqquz bala bir atini baqmaydu.* “Bir baba dokuz çocu u besler, dokuz çocuk bir babayı beslemez.”

Karde ili kilerini anlatan atasözlerinden bazıları unlardır:

- ❖ *A a – ini yaman dep, tuqqanni nedin tapisen?* “Karde lere kötü deyip, akrabayı nereden bulacaksın?”
- ❖ *Aka bar yerde ini yoq.* “A abeyin oldu u yerde karde yok.”

2.7. Çocukluk le Igili Atasözleri

Çocukluk kavramı da atasözlerinde az da olsa yer verilen konulardandır. Türkiye Türkçesinde bu konu ile ilgili “Çocukluk gibi sultanlık olmaz.”, “Çocuklu unu bilmeyen, çocu u ile düzenlik edemez.”, “Çocuk çocuklu unu, büyük büyüklü ünü bilmeli.” vb. 3 atasözü tespit edilmi ken (Karada , 2013: 122) Yeni Uygur atasözlerinden 3 tanesinde de çocukluk döneminin ele alındı ı görülür. Bunlardan 1 tanesi Türkiye Türkçesi ile ortakdır.

- ❖ *Baliliq padi ahliq.* “Çocukluk padi ahlak.” (Çocukluk gibi sultanlık olmaz.)
- ❖ *Kali a étip bali a tekküzüptu.* “ ne e atıp çocu a isabet ettirmi .”
- ❖ *Qéri adem küçük bala.* “Ya lı insan küçük çocuk (gibidir).”

2.8. Çocu un Akrabalık li kileri le Igili Atasözleri

Çocuk sadece anne babası ve karde leriyle de il, akrabaları ile de ili ki içindedir. Türkiye Türkçesinde çocu un akrabalık ili kilerini ele alan “Kız halasına, o lan dayısına çeker.”, “Dayıya ye en gerek, gemiye yelken kürek.”, “Nane ana kokusu, torun cennet kokusu.” vb. 13 atasözü tespit edilmi ken (Karada , 2013: 122) Yeni Uygur atasözlerinden 3 tanesi çocu un akrabalık ili kilerini konu almaktadır.

- ❖ *Ata anam yançuqumda, uruq-tuqqan sanduqumda.* “Anne babam cebimde, dost akrabam sandı imda.”
- ❖ *Balañ öskiçe, nevreñ ölgıçe.* “Çocu un büyüyene kadar, torunun ölene kadar.”
- ❖ *Balidin nevre tatliq.* “Çocuktan torun tatlı.”

2.9. Do umu-Varlı ı stenmeyen Çocuk le Igili Atasözleri

Çocu un dünyaya gelmesinin istenmedi i durumlar da olabilir. Türkiye Türkçesinde do umu ya da varlı ı stenmeyen çocuk ile ilgili “Do du, bo maya (bo mak) yaramaz; geldi, kovmaya (kovmak) yaramaz.”, “Geldi kovulmaz, do du bo ulmaz/gitti tutulmaz.” vb. 5 atasözü tespit edilmi ken (Karada , 2013: 122) incelenen Yeni Uygur atasözlerinde böyle bir konuya de inilmedi i görülmü tür.

2.10. Öksüz-Yetim Üvey-Öz Çocuk le Igili Atasözleri

Anne veya babasını kaybeden çocu un yalnızlı ı ve toplum içindeki durumu da atasözlerimizde oldukça yo un bir ekilde ele alınan konulardandır. Türkiye Türkçesinde öksüz, yetim, üvey, öz çocuk ile ilgili olan “Atalara “Babam öldü” demi ler, “ ba a dü tü” demi ; “Anam öldü” demi ler, “Öksüz olmu sun” demi .”, “Baba öksüzü, öksüz de il; ana öksüzü, öksüz.”, “Öksüzün ba rı yanık olur.”, “Öksüzün boynu bükük olur.”, “Öksüz yemek bulsa, burnu kanar.”, “Öksüz hırsızlı a çıktı ında ay erkenden do ar.”, “Yetim büyüür, felek utanır.”, “Atası olmayanın

sahibi zor çıkar.", "*Atasız u ak, yularsız e ek (gibidir).*" vb. 59 atasözü tespit edilmişken (Karada , 2013: 122-123) Yeni Uygur atasözlerinden 18 tanesi çocuğun öksüz, yetim, üvey, öz olma durumunu konu almaktadır. Bunlardan 2 tanesi Türkiye Türkçesi ile ortaktır.

Bu tür atasözlerinde genellikle öksüz, yetim ve üvey çocukların çektiği sıkıntılar dile getirilmektedir. Bunlardan bazıları şunlardır:

- ❖ *Anaň ögey bolsa ataň özeňniň bolmas.* "Annen üvey olsa baban senin olamaz."
- ❖ *Anaň ögey bolsa toyuň buzular.* "Annen üvey olsa, dü ünün bozulur."
- ❖ *Atisiz citim gül citim, anisiz citim kül citim.* "Baba öksüzü öksüz de il, ana öksüzü öksüz."
- ❖ *Atisiz yitim gül yitim, anisiz yitim kül yitim.* "Babasız yetim gül yetim, anasız yetim kül yetim."
- ❖ *Yaz yitimniň atisi.* "Yaz yetimin babasıdır. (Yaz garibindir.)"
- ❖ *Yitimniň a zi a qa tekkende, bé i ta qa tégidu.* "Yetimin a zı a a de ince ba ı ta a de er."
- ❖ *Yitim aq köynekiygende héyit bolar.* "Yetim ak gömlek giyince bayram eder."
- ❖ *Yitimniň atisi yette.* "Yetimin babası yedi."
- ❖ *Yitim baliniň qosaqni özi késidu.* "Yetim / öksüz çocuk göbeğini kendi keser."
- ❖ *Yitim buluńda tériq tulumda.* "Yetim köşeye bucakta, darı da torbada."

3. SONUÇ

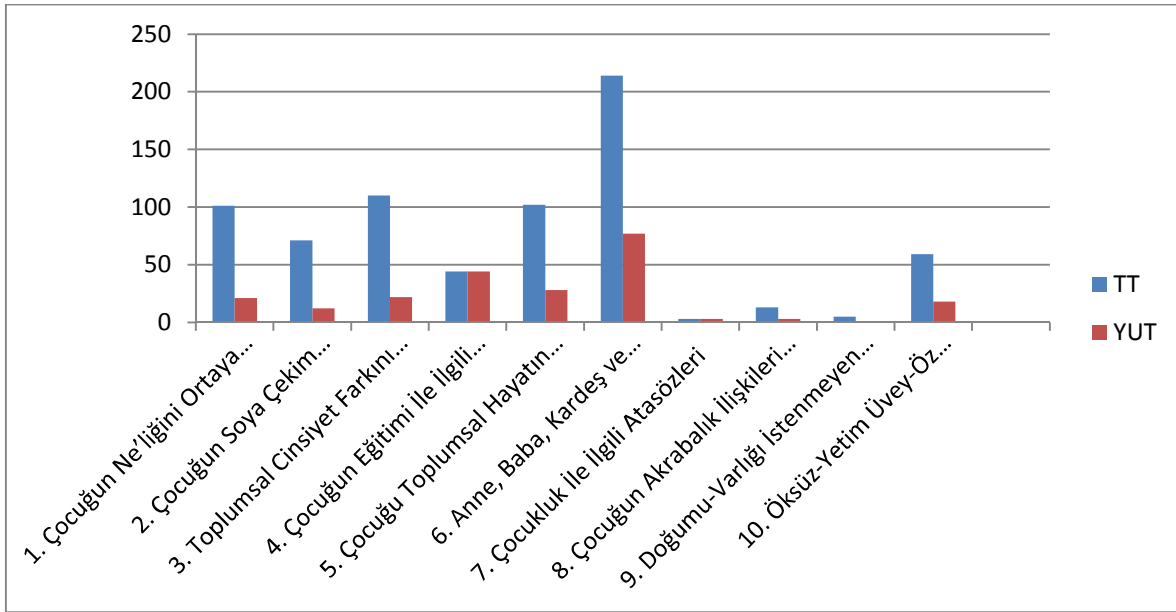
Bu çalışmada Yeni Uygur atasözleri üzerine yapılan daha geniş kapsamlı bir çalışmanın çıktılarında biri olarak hazırlanmıştır. Türkiye Türkçesi atasözlerinde çocuk temasını çeşitli şekillerde ele alan pek çok çalışma olmasına rağmen, Uygur Türkçesi atasözlerinde çocuk teması ile ilgili yeterli çalışmalar henüz yapılmamıştır. Bu bölümlerin doldurulması bu çalışmanın yapılma nedenleri arasındadır.

Bu kapsamda öncelikle, Doğu Türkistan'da ve ülkemizde Yeni Uygur atasözleri ile ilgili olarak yapılmış ve bu çalışmanın "*Uygur Atasözleri ve Bunlarla İlgili Çalışmalar*" başlığı altında tanıtılan yayınlar taranmış ve mükerrer olan atasözleri ayıklandıktan sonra Yeni Uygur atasözü olarak 3832 atasözü tespit edilmiştir. Bu atasözlerinin taranmasıyla bunlar içerisinde çocuk temalı olduğu düşünülen 228 atasözü belirlenmiştir. Daha sonra çocuk temalı atasözleri alt konularına göre sınıflandırılmış ve Yeni Uygur atasözlerinde çocuk kavramının ele alınışı yorumlanmaya çalışılmıştır. Türkiye Türkçesi atasözlerindeki çocuk teması ile Uygur atasözlerindeki çocuk temasının daha rahat karşılaştırılabilmesi amacıyla bu çalışmada, Karada (2013) tarafından daha önce Türkiye Türkçesi atasözlerinde çocuk temasının incelenmesi sırasında kullanılan sınıflandırma yöntemi tercih edilmiştir. Böylece çalışmada Yeni Uygur atasözleri ile Türkiye Türkçesinde kullanılan atasözleri karşılaştırılmış ve iki lehçenin çocuk temalı atasözleri arasındaki ortaklıklar ve farklılıklar da tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmada elde edilen sonuçları şunlardır:

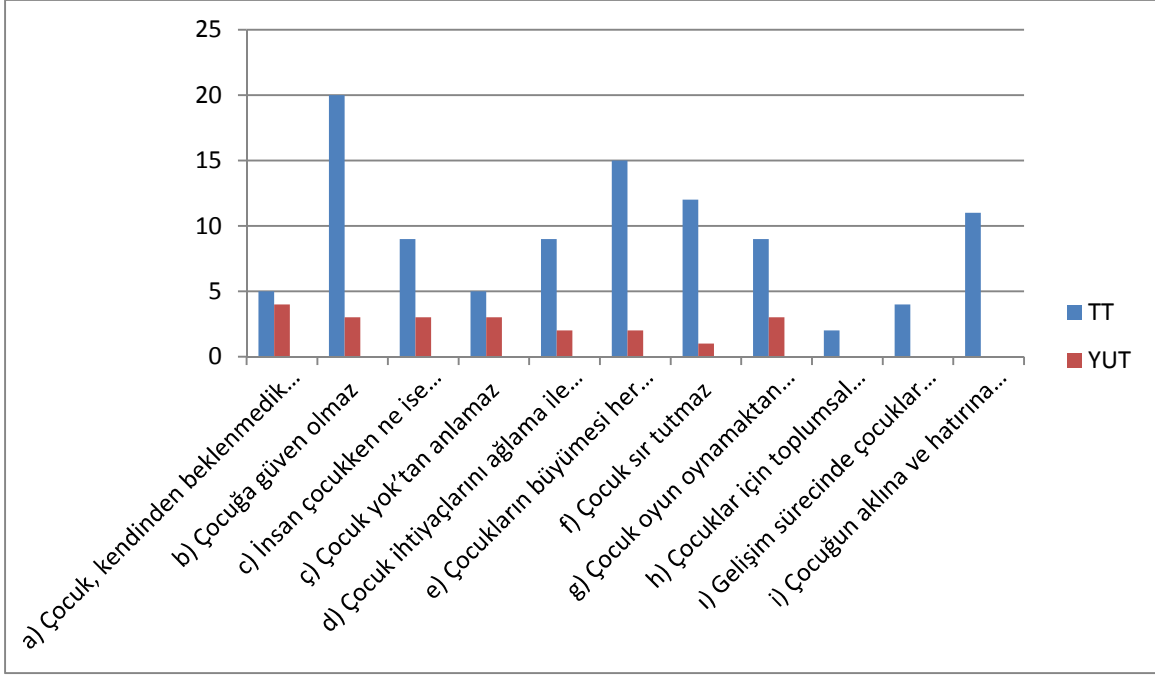
1. Yeni Uygur atasözleri ile ilgili yapılan yayınların taranmasıyla 3832 Uygur atasözü tespit edilmiştir. Bu atasözlerinden de 228 tanesinin çocuk teması ile ilgili olduğu görülmüştür. Bu sayının tespit edilen Yeni Uygur atasözlerine oranı %5,94'tür. Bu sayısal verilere bakıldığında zaman zaman çocuk temalı atasözlerinin Yeni Uygur atasözleri içerisinde önemli bir yer teşkil ettiği görülebilir.

2. Yeni Uygur Türkçesindeki çocuk temalı atasözleri, daha önce Karada (2013) tarafından Türkiye Türkçesindeki çocuk temalı atasözleri incelenirken kullanılan 10 alt temalı sınıflandırma yöntemi ile incelenmiş ve iki lehçenin çocuk temalı atasözleri arasındaki benzerlikler ve farklılıklar da tespit edilmiştir. Bunun sonucunda çocuk temalı atasözlerinin alt temalarının da (*çocu un ne’li ini ortaya koyan atasözleri, çocu un soya çekim özelliklerini irdeleyen atasözleri, toplumsal cinsiyet farkını ortaya koyan atasözleri, çocu un e itimi ile ilgili atasözleri, çocu u toplumsal hayatın bir parçası olarak ele alan atasözleri, anne, baba, karde ve çocuk ili kileri ile ilgili atasözleri, çocukluk ile ilgili atasözleri, çocu un akrabalık ili kileri ile ilgili atasözleri, öksüz-yetim üvey-öz çocuk ile ilgili atasözleri*) aynı olduğu, bu alt temalardan sadece “do umu-varlı ı istenmeyen çocuk ile ilgili atasözleri”nin Türkiye Türkçesi atasözleri içerisinde 5 örnekte rastlanırken Yeni Uygur Türkçesi atasözlerinde hiç örne ine rastlanmadığı tespit edilmiştir.

3. Çocuk temalı atasözlerinin iki lehçede de alt temalarda aynı oranlarının da aynı olduğu görülmüştür. Hem Türkiye Türkçesinde hem de Yeni Uygur Türkçesinde “*çocu un ne’li ini ortaya koyan*”, “*çocu un soya çekim özelliklerini irdeleyen*”, “*toplumsal cinsiyet farkını ortaya koyan*”, “*çocu un e itimi ile ilgili olan*”, “*çocu u toplumsal hayatın bir parçası olarak ele alan*”, “*anne, baba, karde ve çocuk ili kileri ile ilgili olan*” ve “*öksüz-yetim üvey-öz çocuk ile ilgili olan*” atasözlerinin örnekleri aynı olarak görülmektedir. Buna karşılık “*çocukluk ile ilgili olan*”, “*çocu un akrabalık ili kileri ile ilgili olan*” ve “*do umu-varlı ı istenmeyen çocuk ile ilgili olan*” atasözlerinin örneklerine ise daha az sayıda rastlandığı tespit edilmiştir.

4. Karada , Türkiye Türkçesinde çocu un ne’li ini ortaya koyan atasözlerinde savunulan fikirleri 11 alt başlıkta ayrı ayrı incelenmiştir. (Karada , 2013: 116-117) Bunlardan “*çocuk oyun oynamaktan usanmayan bir varlıktır*”, “*çocuk yok’tan anlamaz*”, “*insan çocukken ne ise büyüdü ünde de odur*”, “*çocuk ihtiyaçlarını a lama ile gösterir*”, “*çocuk sır tutmaz*”, “*çocu a güven olmaz*”, “*çocuk, kendinden beklenmedik özellikler gösterebilir*” ve “*çocukların büyümesi her dönemde farklı özellikler gösterir*” fikirleri aynı veya benzer şekilde Yeni Uygur Türkçesi atasözlerinde de incelenmektedir. Ancak, Türkiye Türkçesi atasözlerinde görülen “*çocuklar için toplumsal statülerin önemi yoktur*”, “*geli im sürecinde çocuklar birbirlerinden etkilenir*”, “*çocu un aklına ve hatırına güvenerek çocu a uyulmaz*” fikirlerine ise incelenen Yeni Uygur atasözlerinde rastlanılmamıştır.

5. Türkiye Türkçesinde ve Yeni Uygur Türkçesinde kullanılan çocuk temalı atasözleri arasındaki benzerliklerin çok olması, genel olarak Türklerin dünyaya bakışının ve değerlerinin aynı olmasıyla ilgilidir. Hem Türkiye Türkçesi hem de Yeni Uygur Türkçesi bin yıldır ayrı coğrafyalarda yaşayan insanların hayatlarına hâlâ benzer açılarından bakmaktadır. Diğer Türk lehçelerinde kullanılan atasözleri ile ilgili benzer çalışmaların yapılması bu durumu daha da net bir şekilde gösterecektir.

6. Atasözlerinin Türk dünyasında aynı temalarda olması ve aynı fikirleri savunması, bize özgü olduklarının da bir göstergesidir.

KAYNAKLAR

- Aksan, Do an (1995). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksoy, Ö. Asım (1993). *Atasözü ve Deyimler Sözlü ü I*. stanbul: nkılâp Yayınevi.
- Albayrak, Nurettin (2009). *Türkiye Türkçesinde Atasözleri*. stanbul: Kapı Yayınları.
- Alkaya, Ercan (2001). “Tatar Türkçesindeki Dil ve Söz ile İlgili Atasözleri Üzerine Bir De erlendirme”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 11/2, s. 55-76.
- Avcı, Cevdet (2014). “Türk Atasözlerinde Borç ve Borçluluk”. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. C: 11, S: 28, s. 61-68.
- Ba , Bayram (2012). “Atasözlerimizde Dü ünceyi Geli tirme Yolları”. *VII. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı Bildirileri*. Ankara: Uzerler Matbaacılık Ltd. ti.
- Batur, Zekerya (2011). “Atasözü ve Deyimlerde Kadın ve Kadının Sosyo-Psikolojik Özellikleri”. *Turkish Studies*, Sayı: 6/3, s. 577-584.
- Beilikezi, Saimaiti (2011). *Uygur Atasözleri ve Deyimler B, P, T, C Maddeleri (Metin-Çeviri-Açıklama)*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Çakır, Muhammet Yasin (2017). *Uygur Atasözlerinin Sentaksı*. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamı Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar.
- Çobano lu, Özkul (2004). *Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlü ü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Dal, Sevgi (2019). “Uygurların At Konulu Atasözleri”. *Uluslararası Uygur Ara tırmaları Dergisi*, Sayı: 2019/14, s. 99-110.
- Do an, Levent (2009). “Uygur Atasözlerinde Yüceltilen De erler”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Haziran 2009, C. 11, S. 1, s. 87-104.
- Do an, Levent (2011). *Uy ur Atasözleri-Uy ur Maqalliri*, stanbul: Sembol Grup Baskı Yayın.
- Do an, Levent ve Erdin, Ceyda (2018) “Uygur Türkçesi Atasözlerinde Akralık Adları Üzerine Bir nceleme”, *Bilimsel Ara tırmalarda Yeni Yakla ımlar-1*, s. 161-192.
- Duman, Mustafa (2012). “Türk Atasözlerinde Ölüm”. *Prof. Dr. Fikret Türkmen Arma anı*. (Ed. Alimcan nayet-Zeki Kaymaz) zmir: Ege Üniversitesi Basımevi, s. 97- 108.
- Emet, Abliz (2001). *Uy ur Xelq Maqal-Temsilliri zahliq Lu iti*, Ka gar: Ka gar Uygur Ne riyatı.
- Ercan, Recep (2014). “Gündelik Ya amda levsel Olarak Kullanılan Türk Atasözlerinde Çocuk mgeleleri Türk Atasözlerinde Çocuk mgeleleri”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 11, S. 27, s. 15-31
- Gulcalı, Zemire (2018). “Ça da Uygurcadaki Olumsuz çerikli Atasözleri”. *Türk Dili Ara tırmaları Yıllı ı-Belleyen*, S. 2, s. 351-362.
- Gültekin, Mevlüt (2014). “Uygur Atasözlerinin Sentaksı Üzerine Bir Ara tırma”. *TÜBAR*, S. XXXV / 2014-Bahar, s. 185-211.
- Harbalio lu, Ne e (2018). “Uygur Atasözlerinde Ölüm le İlgili Sözcükler Üzerine”, *Mavi Atlas*, S. 6(1)/2018, s. 48-66.

- Hezbakiyev A., Nadiriy S., avayev . (2003). *Uy ur Xelqiniñ Maqal ve Temsilliri*. Kazakparat Ne riyatı, Almatı, 2003.
- nayet, Alimcan (2018). “Uygur Atasözleri ve Deyimlerinde Geçen Çince Alıntılar Üzerine”. *Türk Dili Ara tırmaları Yıllı ı-Belleten*. S. 2, s. 195-214.
- Karada , Özey (2013). “Türkiye Türkçesi Atasözlerinde Çocuk ve Çocukluk”, *Milli Folklor*, S. 98, s. 109-124.
- Karaman, Ahmet (2016). “Uygur Atasözlerinde Kadın”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S. 41, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 93-111.
- Kurt, hsan (1991). *Türk Atasözlerine Psikolojik Bir Yakla ım*. Ankara: Kültür Bakanlığı ı Yayınları.
- Kurt, hsan (1992). “Atasözlerinde Aile”. *Sosyo-Kültürel De i me Sürecinde Türk Ailesi*. Ankara: Ba bakanlık Aile Ara tırma Kurumu Yayınları.
- Küçük, Salim (2003). “Cinsiyet Ayrımlı Atasözlerinde Kadın ve Erkek Kimli i”. *AKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 5/2, s. 213-224.
- Mehmut, Ababekri (2006). “Uy ur Xelq Maqal-Temsilliridiki Balılar Terbiyisi To risida”, *Xoten Pédagogika Aliy Téxnikomi lmiy Jurnili*, S. 3, s. 49-51.
- Necip, Emir Necipoviç (1995). *Yeni Uygur Türkçesi Sözlü ü*. (Çev.: klil Kurban). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Onan, Bilginer (2011). “Türk Atasözlerinde Dil Farkındalı ı ve levsel Dil Kullanımı”. *Millî Folklor*, Sayı: 91, s. 91-100.
- Özkan, Bülent, Gündo du, A. Eda (2011). “Toplumsal Cinsiyet Ba lamında Türkçede Atasözleri ve Deyimler”. *Turkish Studies*, Sayı: 6/3, s. 1133-1147.
- Öztopçu, Kurtulu (1992). *Uygur Atasözleri ve Deyimleri*. stanbul: Do u Türkistan Vakfı Yayınları.
- Par, Arif Hikmet (1993). *Örnekli Açıklamalı Atasözleri*. stanbul: Serhat Yayınları.
- Rehim, Mehemmet (1979). *Uy ur Xelq Maqal-Temsilliri*, Ürümçi: incan Halk Ne riyatı.
- Sartekin, Eziz Atavulla (2013). *Uy ur Xelq Maqal-Temsilliri*. Ürümçi: incan Üniversitesi Ne riyati.
- Sayit, Memtili (2000). *Uy ur Xelq Maqal-Temsilliri*. Ürümçi: incang Helk Ne riyatı.
- Uçar, srafil - Do ruer, Nazım (2016). “Kazak Türkçesinde Aile Bireyleri ile lgili Atasözleri Üzerine Bir Çalı ma”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür E itim Dergisi (TEKE)*, S. 5(1), s. 94-107.
- Yasen, Saidula (2006). *Uygur Atasözleri A, E Maddeleri (Metin-Çeviri-Açıklama)*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Yenen Avcı, Yıldız (2014). “Türk Atasözlerinde Çocu a Bakı ”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 6., S. 11, s. 203-226.
- Yılmaz, Gül ah (2013). “Kazan-Tatar Türkçesindeki Aile ve Akrabalık Konulu Atasözleri”, Ni de Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamı Yüksek Lisans Tezi, Ni de.
- Yurtba ı, Metin (1994). *Sınıflandırılmı Türk Atasözleri*. Ankara: Özdemir Yayıncılık.
- Yurtba ı, Metin (2014). “Özbekistan’dan ve Anadolu’dan Çocuk Atasözleri”, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, s. 2014-2 (Temmuz–Aralık), s. 85-146.

EXTENDED SUMMARY

Proverbs reflect the feelings, thoughts, life views and value judgments of the nations; It gives the essence that is in the yeast of society. Therefore, the ways to understand and make sense of ourselves are through these words. Proverbs are like a mirror reflecting people's experiences and memories. Proverbs are considered to be the most special and rare products of oral literature. Although Turkish proverb sare carried in to inscriptive culture their main realm of existence is the spoken culture settings. Proverbs are short and original narratives that are the product of people's imagination.

Turkish communities that are devoted to their culture, living on their traditions and customs and wanting to continue their existence forever have created many proverbs that reflect their social characteristics and named them with little differences from each other. Proverbs used in Turkey Turkish, have been examined in many studies to date and evaluated from different perspectives. Not only in Turkey Turkish but also in all Turkish dialects, there are many proverbs that have reached today.

Uyghur Turks, one of the oldest tribes of Turks, still live in East Turkistan, which is their ancestral homeland, despite all the pressures of China. Today, the language used by Uyghur Turks is generally called New Uyghur Turkish in order to distinguish it from Old Uyghur Turkish. New Uyghur Turkish, also called "Eastern Turkish", is the continuation of Chagatay Turkish like Uzbek Turkish.

Proverbs for Uyghur Turks, who have a history of thousands of years, have an important place in both realizing cultural transfer and sharing knowledge and experience. Uyghur Turks, creating rich oral literature, has thousands of provebs on various subject and theme conveyed up to modern time with changings in the course of time. In this context, the child also found a place in Uyghur proverbs. Proverbs that reflect the views of Uyghur Turks with regard to children enable us to take lessons from profound observations and experiences of our ancestry and develop historical and cultural understandings.

The main purpose of this study is to reveal how the concept of child are used in the proverbs parents use to talk about children in Uyghur Turkish. Therefore in this article, the subject of children in Uyghur proverbs is discussed and classified according to a certain framework and divided into ten main titles. Later, they were also classified according to sub-themes. Same time, the same ones with Turkey Turkish tried to be determined.

3832 Uyghur proverbs were identified by scanning the publications on New Uyghur proverbs. It was seen that 228 of these proverbs were related to the theme of the child. The ratio of this number to the detected New Uyghur proverbs is 5.94%. Looking at these numerical data, it can be said that proverbs with children themes have an important place among New Uyghur proverbs.

Many words about the child are used in Uyghur proverbs. These words show not only how important the child is to the family, but also how much a place the child has in Uyghur society, and reflect their worldview of the child. In this study, it was determined that

child-themed proverbs in Uyghur Turkish were used rather commonly and it is concluded that Uyghur society attaches importance to children and but gender discrimination is also seen frequently.

There are many similarities between the child-themed proverbs used in Turkey Turkish and New Uyghur Turkish. In general, this is related to the same Turkish view of the world and values. Although Turkey Turks and Uyghur Turks have lived in different geographies for a thousand years, they still look at life from similar perspectives. Making similar studies on the proverbs used in other Turkish dialects will enable us to see this situation more clearly. Proverbs are about the same themes in the whole Turkish world and they defend the same ideas. This is also proof that they belong to us.

Keywords

Uyghurs, New Uyghur Turkish, proverb, child.